

Marlen Haushofer'in "Die Wand (Duvar)" adlı eseri üzerine arketipsel bir çalışma

An Archetypal Examination on the work of "The Wall" by Marlen Haushofer

Şenay Kırgız¹

Gönderilme tarihi: 24 / 05 / 2018

Kabul tarihi: 08 / 10 / 2018

Öz

Edebiyatın diğer bilim dalları ile etkileşim halinde olduğu ve bu disiplinler arası etkileşimin, edebi eserleri büyük ölçüde zenginleştirdiği yadsınamaz bir gerçektir. Bu zengin çeşnlik durumu, edebiyatın birçok farklı disiplin alanı ile hemhal olmasına sebebiyet verir. Buna koşut olarak çalışma, edebiyatı ve psikolojiyi içerisinde barındıran bir kavramı ele almaktadır. Analitik psikolojisinin başat karakteri olan İsviçreli psikiyatr Carl Gustav Jung, "ilk örnek" olarak da adlandırılabilen, arketip kavramından bahseder. Jung, kolektif bilinçdışı arketip kavramı üzerinden tanımlanmaktadır. Arketip, kolektif bilinçdışı düzleminde yer alan ve bireye kodlanan kültürel bir mirasa karşılık gelmektedir. Çalışma, Avusturyalı yazar Marlen Haushofer'in Die Wand (Duvar) adlı eseri ekseninde, arketip kavramını ele almaktadır. Psikolojinin edebi eserleri çözümlemedeki yardımcı işlevi ile yazarın eser içerisine yerleştirdiği gizli mesajlar, arketipsel çözümleme ile gün yüzüne çıkarılmaya çalışılacaktır.

Anahtar sözcükler: Arketip, İlk Örnek, Kolektif bilinçdışı, Carl Gustav Jung, Marlen Haushofer.

Abstract

It is an indisputable fact that literature is in interaction with other branches of science, and that this interdisciplinary interaction greatly enriches literary works. Because of this rich blend, literature is tightly bound to many disciplines. This study focuses on a concept that corresponds both to literature and to psychology. The Swiss psychiatrist Carl Gustav Jung, who is the prominent figure of analytical psychology, puts forward the concept of archetype, which can also be defined as the "first example." Jung defines the collective unconscious through the concept of archetype. The archetype exists in the range of collective unconscious and corresponds to a cultural heritage coded within the individual. This study examines the concept of archetype using Marlen Haushofer's novel Die Wand (The Wall) as a point of reference. With the aid of the psychology, which can function as a tool for decoding literary texts, and the hidden messages placed into the text by the author will be attempted to be revealed with the use of archetypal analysis.

Keywords: Archetype, first example, collective unconscious, Carl Gustav Jung, Marlen Haushofer

1. Giriş

1920 yılında Avusturya'da dünyaya gelen Marlen Haushofer (Marie Helene Haushofer), Germanistik eğitimini yarıda bırakır, daha sonrasında bir diş hekimi ile evlenir ve iki erkek annesi bir ev hanımı olarak yazarlık mesleğini yerine getirmeye çalışır (Morrien, 1996).

Marlen Haushofer, salt yazarlık mesleğine kanalize olmaz, aynı zamanda eş, ev hanımı ve anne olarak da sorumluluklar üstlenir. "Hatta eserlerini ailesi halen uyurken, çoğunlukla sabah erken saatlerde mutfak masasında kaleme alır" (Frei Gerlach, 1998). Yazar, "acı verici bir nokta"

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Sivas/Türkiye
e-mail: senay_kirgiz@hotmail.com.

olarak tanımladığı bu ikircikli yaşam döngüsünde, bir tarafta eşine asistanlık yapan, çocukları ile ilgilenen bir anne, diğer tarafta eserlerinde geleneksel kadın portresi çizen bir kadın yazar olma arasında sıkışır. Haushofer'in edebi dünyası, kendi sosyal çevresindeki aile formunun yansıması şeklinde görülür (Knapp, Labrousse, Visser, 1995). Haushofer'in başkarakterlerinin çoğunlukla gündelik işler ile uğraşan ev hanımları olması bu yansımayı doğrular niteliktedir. O halde yazarın eserlerinin kendi yaşamından izler barındırdığını söylemek mümkündür.

Başlangıçta Haushofer, edebiyat çevresi tarafından büyük ölçüde bir ilgi görmez. Yazar olarak tam anlamıyla tanınmaya başlaması, 1960'lı yıllarda başlayan yeni kadın hareketi ile gerçekleşir. Eserleri feminist hareket çerçevesinde ele alınır ve 60'lardaki yeni kadın hareketinin en çok okunan yazarlarından biri haline gelir (Frei Gerlach, 1998).

1970 yılında erken sayılabilecek bir yaşta vefat eden yazar, gerçek anlamda popülaritesini ölümünden on yıl sonra, kadınlar tarafından yazılmış metinlere karşı olan algının değişmesi sonucunda kazanır [...]. Çünkü Marlen Haushofer'in romanları ve anlatıları 1970'lerden itibaren feminist analizin sistematik inceleme alanı olan kadın geleneğinin sınırı içerisinde kabul görülür (Frei Gerlach, 1998).

Bu noktada bahsedilen kadın geleneği, 70'lerde vuku bulan kadın hareketinin özünü yansıtmaktadır. 70'lerdeki kadın hareketi salt kadın-erkek arasındaki eşitlik üzerine kurulmamıştır. "70'li yılların kadın hareketinin amacı bunu aşar ve daha çok farklılığı dile getirerek, eşitlikten kast edilen şeyin, kadının erkeğe benzemesi değil, kadının olduğu gibi, kadın olarak kabul edilmesi olduğunu vurgular. Bu açıdan bakınca kadına özgü bir yaklaşım tarzıyla, yeni biçimler ve içerikler bulmak, kadına özgü bir yazının ortaya çıkmasını sağlayacaktı" (Zengin, 2016).

Ersel Kayaoğlu, Marlen Haushofer ve "Die Wand" adlı eseri üzerine yaptığı çalışmasında; Haushofer'in yazarlık üslubundan dem vurmaktadır. Kayaoğlu'na göre:

Tüm metinlerinde gerçekçi, sakin, berrak ve süslemesiz bir dil kullanan Haushofer'in öykülerindeki bu yalınlık, olay kurgularının (dış görünüşteki) yalınlığı ve sıradanlığı ile doğrudan bir koşutluk oluşturuyor. Yazarın en çok öne çıkan özelliklerinden biri de görünüşte önemsiz olayları en ayrıntılarına giderek anlatmaktan çekinmediği bu öykülerini ana karakterlerine çoğu kez bir günce biçiminde kaleme aldırması. Akıcı, kolay anlaşılır, aşırı-likli olmayan, serinkanlı ve bazen hicve ve alaycı bir tavra da dönüşen anlatımda çok duyarlı bir gözlem hemen dikkat çekiyor. Anlatıcı ana karakterler kendilerinin ve karşılıklarının ruhun derinliklerine kadar inen, hatta okuru zaman zaman tedirgin edecek (ve onu kendisini sorgulamaya yöneltecek) derecede keskin ve eleştirel bir gözlem ve analitik bir çözümleme yeteneğine sahipler; çoğu kez arkasında büyük acılar yaşandığı olayların bu figürler tarafından düz tonda ve sakin bir tavırla anlatılmasıysa bu metinlerin okuru çok derin biçimde sarsan ve ilk sayfadan başlayarak etkisi altına alan özelliklerinden biri durumunda (Kayaoğlu, 2003) dir.

2. Carl Gustav Jung ve arketip üzerine notlar

Bir süre öğrencisi olduğu Sigmund Freud ile birlikte bilinçdışını inceleyen derinlik psikolojisinin kurucularından biri olan Carl Gustav Jung, Freud'un psikanaliz kuramından sıyrılıp, analitik psikolojisinin temellerini atar. Jung'u meslektaşısı Freud'dan ayıran sınır, belki de ortaya attığı arketip kavramı ile daha da belirginleşir. Jung'un arketip kavramı, tüm insanlığa kodlanmış, evrensel bir ilk örneğe karşılık gelmektedir. Jung, kuramı oluştururken Platon'un ideasından

esinlendiğini ifade eder. Öyle ki arketip için, "Antik çağda bile kullanılan ve Platon'un "eidos"una yani "idea"sına eş bir anlam taşıyan bir kavramdır" (Jung, 2005) şeklinde bahseder ve sözlerine "İlkingeler" fantezi ürünlerinde görünür hale gelir ve arketip kavramı özel uygulama alanını burada bulur. Bu gerçeğe ilk işaret eden kişi ben değilim. Bu onur Platon'a aittir. Etnoloji alanında yaygın bazı "ilkfikirler"e dikkat çeken ilk kişi Adolf Bastian'dır. Daha sonra fantezinin "kategorileri"nden söz edenler, Durkheim ekolünden iki araştırmacı olan Hubert ve Mauss'tur. "Bilinç-dışı düşünme"nin bilinçdışında önceden biçimlenmiş olduğunu gören kişi, Hermann Usener gibi önemli bir otoritedir. Eğer benim bu keşiflerde bir payım varsa, o da, arketiplerin yalnızca gelenek, dil ve göçlerle yaygınlaşmadığını, her zaman ve her yerde, her hangi bir dış etkenden bağımsız olarak kendiliğinden yeniden ortaya çıkabileceklerini göstermiş olmamdır" (Jung, 2005) diye devam eder.

Her ne kadar arketip kavramına ilk dikkat çekenin Platon olduğu belirtilse de, Jung'un altını çizdiği arketip kavramı içeriksel olarak Platon'un ideasından farklıdır. "Platon da, "idea"nın her tür fenomenin öncesinde ve üstünde olduğu fikrini savunur. Arketip (archetype*) sözcüğü köken olarak "başlangıçtaki, ilk" anlamına gelen arche ve "şekil" anlamına gelen typos sözcüklerinin birleşiminden oluşur. Sözelimi Jung'un, muhtemelen üçüncü yüzyılda St. Augustin'in yazdığı Corpus Hermeticum adlı eserden verdiği örnekte, Tanrı'nın arketipsel ışık olarak tanımlanması, Tanrı'nın tüm ışıkların öncesinde ve üstünde olan bir ışık ilkingesi olduğunu ifade eder" (Korucu, 2006). Platon'da esas olan her şeyin ötesinde tanrısal bir ışık iken, Jung, içerisinde karanlık öğelerin olduğu, bireyin en karanlık dehlizlerinde saklı olan imgelerin peşine düşer.

Jung, arketiplerin anlaşılabilmesi için mitlerin öneminden dem vurur. Arketipler Jung'a göre; mitlerde yer alan imgeler olarak ortaya çıkmaktadırlar. "Bascom'un; mitlerin eski çağlarda söylendikleri toplumda, yaşanmış olayların gerçeğe uygun olduğu düşünülen nesir anlatılar olduğu görüşü, Pettazzoni'yi desteklemektedir. Bascom, mitlerin inanca uygun, inanılmak için öğretilen ve bilgisizlik, şüphe veya inançsızlığa karşı verilen cevapları doğrulayan bir yapıda olduğunu söyler. Mitler bu açıdan dogmanın temelini oluşturur ve kutsaldır. Mitlerin ana karakterleri genellikle insanlar değildir. İnsan tavır ve davranışlarına sahip olan hayvanlar, tanrılar, farklı dünyalara ait varlıklar, ilk çağlarda yeraltında ve yerüstünde yaşamış kültür kahramanlarıdır. Mitler, dünyanın orijinini, insanı, ölümü veya kuşların, hayvanların, coğrafi koşulların niteliklerini ve doğa olgusunu kapsar. Tanrıların yaptıklarını, aşklarını, aile ilişkilerini, arkadaşlıklarını ve düşmanlıklarını, zaferlerini ve yenilgilerini anlatır" (Bascom, 2003, Akt. Uğurlu, 2008). Mitler ve efsaneler, insanoğlunun kültürü, yaşantıları, folkloru hakkında bilgi verir. Mitler, insanoğlunun bugüne değin evirildiği tüm aşamalar için birer kılavuzdur. Jung, mitlerin oluşması için arketiplerin gerekliliğinin altını çizer. Alıntıda da yer alan mitlerin ana karakterlerini oluşturan tüm kültür kahramanları, Jung'un bakış açısına göre arketiplere karşılık gelir.

Arketipin salt mitler ile bağlantılanması yeterli değildir. Arketipler, mitlerde yer alan imgeler olmanın çok daha ötesinde anlamlar taşır ve bireye doğumundan beri kodlanmış imgelerdir. O halde Jung, insanoğlunun boş bir levha olarak doğması düşüncesine karşıt bir kavram oluşturur.

Freud, *Sanat ve Sanatçılar Üzerine* adlı çalışmasında, sanatçının yaratı evresinde çocukluk yaşantılarından kalan izlerin etkili olduğundan bahseder. Freud "Biz, düşlemlerden (fantazy) edindiğimiz bilgilere dayanarak diyebiliriz ki, güçlü bir güncel yaşantı daha öncelerde, sıklıkla çocuklukta kalmış bir yaşantının anısını sanatçıda uyandırmakta, anımsanan yaşantı ise sanat yaratısında gerçekleşme olanağına kavuşan isteği doğurmakta ve yaratının kendisi hem anımsamaya yol açan yaşantıyı, hem de eski anıya ilişkin öğeleri içermektedir (Freud, 2007) der ve sözlerine

"Bu sözlerdeki karmaşıklık ürkütmesin sizi. Öyle sanıyorum ki, buna gerçekte tıksız bir şemadan başka bir şey gözüyle bakılamayacağı anlaşılacaktır; ama yine de bu şema, gerçek duruma yaklaşım yolunda bir ilk adım niteliği taşıyabilir kuşkusuz. Giriştiğim bazı deneylerden sonra şunu söyleyebilirim ki, sanat yaratılarını bu yoldan ele alıp incelemenin verimli sonuçlar doğuracağı kesindir. Sanatçının yaşamında çocukluk anılarının belki aşırı vurgulanışı, sanatın da gündüz düşü gibi gerilerde, yani çocuklukta kalan oyunsal etkinliğin varlığını sürdürmesinden ve bu etkinliğin bir yerdeş ürünü olmasından kaynaklanmaktadır (Freud, 2007) şeklinde devam eder.

Arketipler, bireyin bilinçli olarak kazandığı edinimler değildir. Aksine tanımlayamadığı anlamlar içeren özelliktedirler. Birey, bu ilk örnekleri nerede ve nasıl kazandığının farkına varamaz. Yine de kendine eklentilenen bu özelliklere karşı merak ve heyecan hisseder. Diğer bir ifade ile "Arketipler, değişmeyen bir anlam çekirdeğine sahiptirler. Ancak bu yapının somut bir belirtisi yoktur. Bir ilke gibi algılanmalıdırlar. İnsan, arketiplerin gerçek anlamlarını tanımlayamaz. Bunların sadece bilinç alanında birtakım canlandırmaları ve somut yansımaları olabilir. Arketipik imgeler, sahip oldukları güç ve enerjiyle insanı büyüler; hem yaratıcı hem de yıkıcı pek çok eyleme yol açabilirler. Bu nedenle Jung'a göre bilinçdışı, insanın yalnızca eskilerini attığı bir bodrum odası değil; bilincin, yaratıcı ve yıkıcı ruhun da kaynağıdır." (Bahadır, 2010).

Buna koşut olarak arketipler, hem yaratma hem de yıkıma uğratma anlamında zıt bir duallığı içerisinde barındırır. Arketipler "ruhun kaynağı" olması anlamında, bireyin en temel unsurudur.

Bilal Sambur, *Bireyselleşme Yolu-Jung'un Psikoloji Teorisi* adlı çalışmasında arketip kavramının insanlığın hazinesi olduğundan ve insanın bu hazine olmaksızın var olamayacağından bahseder. Sambur, "İnsan davranışını belirleyen işlevsel modellere 'imajlar' adını vermekteyim. İmaj kavramı insan aktivitesinin oluş formunu ifade etmesinin yanında aktivitenin meydana geldiği tipik durumu da kapsamaktadır. Bu imajlar orijinaldirler ve bütün insanlık türüne özgüdürler. Onları insan ırkının doğuşuyla başlatmak lazımdır. Onlar insanın insani nitelikleridir ve aktivitelerimizin spesifik insani formlarıdır. (...) Arketipler insanlığın gizli hazinesidir. İnsanlık tanrılarını ve şeytanlarını, öngörülerini ve güçlü düşüncelerini hep bu hazineden çıkarıp almaktadır. Arketipler hazinesi olmadan insan, insan değildir" (Sambur 2005) der.

Jung, arketipleri açıklarken bireysel bilinç dışı ve kolektif bilinç dışı kavramlarını kullanır. Jung'a göre, "kişisel bilinç dışı ve ortak bilinç dışı olmak üzere iki ayrı bilinç dışı vardır. İlki, kişinin düşünce ve duygu dünyasını kapsarken; ikincisi kişisel anılardan başka ortak bilinç dışında uyuyan ilksel imgeleri içerir. İnsanlığın en eski ve en evrensel düşünce biçimleri, ortak bilinç dışında yani kolektif bilinç dışında bulunur. Ortak bilinç dışının içerikleri, sadece eski çağlardan kalma, özellikle insana has işlev görme tarzları değildir; aynı zamanda insan varoluşundan çok daha eskiye uzanan, insanoğlunun hayvan atalarından kalma işlev kalıntılarıdır. İşte arketipler, bu alanın ürünleridir. "Ana örnek", "ilk model" gibi anlamlara gelen arketip kavramı, geçmişten günümüze dek aktarılan ilksel kalıplar olarak kabul edilmektedir" (Jung, 1997; Akt. Serrican, 2015).

Arketipleri, bireysel bilinç dışında mı yoksa kolektif bilinçdışında mı aramak gerektiği sorusuna karşın Jung, arketiplerin bilinçdışına ait bir fikir olduğu algısının yanlış anlamadan ibaret olduğunun altını çizer. Jung, arketiplerin içerik olmaktan öte biçimsel belirlilik taşıdığını belirtir ve bu biçimsel belirlenmelerin de kısıtlı düzeyde olduğuna dikkat çeker (Jung, 2005).

Jung'a göre, arketipi kolektif bilinçdışında aramak gerekmektedir. Nitekim kolektif bilinçdışının içeriğini, bireysel BEN'imizin bizzat edindiği şeyler oluşturmamaktadır. Kolektif bilinçdışı kalıtımsal bir olguya karşılık gelmektedir ve soydan gelen bir beyin yapısı sorunudur. Belki

hayvanlar da dâhil olmak üzere tüm insanların paylaştıkları bir mirastır. Kolektif bilinçdışı, bireysel ruhun temelidir (Jung, 1997).

Jolande Jacobi, Jung’un bilinçdışı, arketip ve kolektif bilinçdışı ile olan bağlantısından yola çıkarak; insan bilincinin dış dünyanın ihtiyaçlarına cevap vererek uyum sağladığından bahseder. Jacobi’ye göre bilinçdışı ise içsel dünyanın –psişenin- ihtiyaçlarına cevap vererek denge sağlamaktadır. Psişik yaşamın zorunlu bir karşıtlıkla yönetildiğinin altını çizen Jacobi, psişenin kendi kendini düzenleyen, ayarlayan bir sitem olduğundan ve –eril ve dişi, gece ve gündüz gibi karşıtlıklar olmadan ne kendini ayarlama sistemi ne de denge söz konusu olamayacağından dem vurur. Kolektif bilinçdışı ise, psişenin ihtiyaçlarını içerisinde barındırmaktadır ve hiçbir etkiye maruz kalmamış ilkel doğanın sesini temsil etmektedir. Kolektif bilinçdışının tek niyetini psişik sürecin rahatsız edilmeden devamlılığını sağlamak olarak gören Jacobi, onun çoğunlukla bizim anlama kapasitemizi aşan bir niyetle, psişenin tamlığı ve bütünlüğü adına iş görme özelliğinden salık verir (Jacobi, 2002).

Arketipler, bilinçli olmaktan ziyade ilkel olarak kolektif bilinçdışında kodlanmış imgeler bütünüdür. Bireyin hayat serüveninde yer yer ortaya çıkan ve bireyin tüm yaşamını koordine eden unsurlardır. Öyle ki mitlerin, efsanelerin varlığı arketiplerle sağlanır. Arketipler, bireyin en derinlerine nüfus eder. Üstelik kavramı tek bir bireyin özeline indirgemek olanaksızdır. Arketipler, tüm insanlık içindir. Bir kalıtım, bir mirastır.

“Arketipsel formların bazen korku uyandıran gizemli bir özelliği vardır. Bunlar yok edilmesi, silinmesi mümkün olmayan özelliklerdir, çünkü ruhun en derinlerine kök salan temelleri oluştururlar. Bunları akılla kavramak olanaksızdır ve insan bunların ortaya çıkışını bastırıldığı zaman, bir başka biçimde yeniden belirirler” (Jung, 1999; Akt. Serrican, 2015).

3. Die Wand (Duvar)

Marlen Haushofer’in ilk basım yılı 1963 olan ve 2008 yılında Ersel Kayaoğlu tarafından Türkçe’ye çevrilen kitabı *Die Wand*’da (*Duvar*), merkezde kırklı yaşlarda bir kadın konuşlandırılmıştır. Aynı zamanda eserin anlatıcısı da olan (Ben-anlatıcı) kadın karakter, belirtilmemiş bir yılın 30 Nisanında kuzeni Luise ve onun kocasını Hugo’nun sahip olduğu av köşküne davet edilir. “Otuz nisanda Rüttlingerler beni onlarla birlikte av köşküne gitmeye davet ettiler. O zamanlar iki yıldır duldum, iki kızım artık neredeyse yetişkindi ve zamanımı istediğim gibi ayarlayabiliyordum” (Haushofer, 2008:20). Alıntidan da anlaşıldığı üzere dul ve iki yetişkin kızı olan isimsiz kadın karakter, kendi deyimi ile “özgürlüğünden pek az yararlanan” (Haushofer, 2008:20) ve dahası evcimen bir yaşam tarzı benimseyen bir yapıya sahiptir.

Davetini kıramadığı Luise ve Hugo ile birlikte av köşküne giden kadın karakter için yaşam, orada kaldığı ilk gecenin sabahında artık asla eskisi gibi olmayacaktır. İlk akşam Luise ve Hugo av köşküne yakın sayılabilecek bir köye içmeye giderler. Ancak saatler geçmesine rağmen dönmeyiz. Onları beklerken uykuya dalan kadın karakter, sabah olunca ikisini de av köşkünde bulmaz. Başlarına bir şey geldiği endişesi ile o gece yanında kalan Hugo’nun av köpeği Luchs ile birlikte köye doğru yürümeye başlar. Köye doğru giden geçidin sonuna geldiğinde köpeğin acı inlemesi ile irkilir. Birkaç adım sonra başını sert bir biçimde saydam bir duvara çarpınca şaşkınlık içerisinde kalır. “Kaygan ve soğuk” (Haushofer, 2008:24) olan duvar, av köşkünün olduğu vadi ile diğer yerleşim yerlerini ayırır. Üstelik etrafta kadın ile köpekten başka bir yaşam belirtisi de yoktur. “[...] Bir adam çeşmenin başında duruyor ve kıvrık sağ elini su demeti ile yüzü arasında

yarı yolda tutuyordu. Akça pakça yaşlı bir adam. Pantolon askıları yılanlar gibi üstünden yere doğru sarkıyordu, gömleğinin kollarını da kıvrırmıştı. Ama eli yüzüne varmıyordu. Hiç hareket etmiyordu" (Haushofer, 2008:26). Önceki gece kadın ve köpek dışında, herkesin öldüğü bir felaket baş göstermiştir.

Okur, tekinsiz olarak ortaya çıkan duvar ile birlikte iç sıkıntısıyla karışık bir merak içerisine düşer. Kadın karakter ile birlikte okur, kendisini duvarın karşısında çaresizlik içerisinde bulur. "Acaba önceki gece nasıl bir felaket olmuştur?", "Herkes olduğu yerde donup kalırken neden kadın hayatta kalmıştır?" Tüm bu soruların cevabını eser boyunca arayan okur, istediği bilgiye ulaşamaz. Kesin olansa; duvar, kadın hariç tüm insanlığı yok eden soğuk bir kıyamet alametidir ve kadın karakter, o andan itibaren apokaliptik bir düzlemde yaşam savaşı veren yegâne insandır.

Kadın, acı verici gerçeği içselleştirdikten sonra av köşkünü kendi açısından daha yaşanılabilir hale getirmeye başlar. Tüm önlemlerini alır. Hugo'nun dolu çiftesini yanı başına asar. Sığara tiryakisi olan Hugo'nun kibritlerini alır. Verandada duran odunları mutfağa, ocağın yanına istifler. Tüm evi temizler. Böylece tek kişili yaşamı için gerekli ortamı hazırlamış olur.

Bu yeni tek kişilik yaşamındaki tek dostu Luchs ile birlikte her sabah keşif gezisine çıkmaya başlayan kadın, çayırdaki hamile bir ineğe rastlar. Sonraları Bella ismini verdiği inek ile birlikte hayvan dostları çoğalmaya başlar. Bir ay kadar sonra da eve gelen kedi ile birlikte, artık gönülden bağ kurduğu üç hayvan dostu olur. Bundan sonraki süreçte okur kendisini, bu "dört kişi"nin (Haushofer, 2008:56) çetin yaşam savaşının içerisinde bulur.

Eser boyunca kadın karakter, günlük ev işlerini yapar, yemek pişirir, ahırın bakımını yapar, Bella'dan süt sağlar, patates, fasulye gibi bitkiler yetiştirir ve çoğunlukla ev içerisinde geçen bir atmosfer vardır. Bu, Haushofer okurları için alışılmalı bir durumdur. Böyle sürüp giden günlerden sonra aniden bir adam belirir: "bir insan, yabancı bir adam, çayırdaki duruyordu, Boğa önünde yatıyordu. Ölmüş olduğunu görebiliyordum" (Haushofer, 2008:255). Adam, sebepsizce Bella'nın doğurmuş olduğu boğayı ve kendisine karşı koymaya çalışan Luchs'u öldürür. İki cinayet, kadın karakter için –dahası eser açısından– kırılma noktasıdır. Kadın, düşünmeksizin adamı öldürür. Kendi haricinde dünyada var olan tek insanı öldürmüştür. Kadın için en vahimi, adamı öldürmekten ziyade en yakınını Luchs'u kaybetmesidir. Bu durum kadın için tarifi zor bir üzüntüdür.

Bu üzüntü ile depresyona sürüklenen kadın, yaşadıklarını yazmaya karar verir. Hugo'dan kalan kâğıtlar ve kalem ile bir rapor yazmaya başlar: "Bugün, beş kasım günü, raporuma başlıyorum. Her şeyi elimden geldiğince titizlikle kaydedeceğim. Ama bugün gerçekten beş kasım mı, onu bile bilmiyorum. Geçen kış bazı günleri kaçırdım. Haftanın gününü de belirtemiyorum. Ama sanırım bunun pek önemi yok. Elimdeki birkaç küçük nottan alıyorum; küçük, çünkü raporu yazacağımı hiç düşünmemiştim ve korkarım ki pek çok şey gerçekte yaşadığımdan farklı bir yer etti belleğimde" (Haushofer, 2008:17). Okur, eserin başından beri olup bitenden bu rapor sayesinde haberdar olur. Kadının ve hayvan dostlarının yaşadığı tüm süreçler, rapor aracılığı ile okura ulaşmıştır. Tüm okunanlar, yer yer gerçeğin esnetildiği bir belleğin ürünüdür. "İki buçuk yıl"lık (Haushofer, 2006: 73) zaman sürecinde okur, yaşadıkları, gelgitleri, umutları, umutsuzlukları, kayıpları ile kadının yanı başındaymış gibi hisseder. Anlatım öyle gerçekçidir ki, bölgeyi ikiye bölen tekinsiz duvar, okurun garibine gitmez. Eser, okuyan herkesin kendini yalnız olarak av köşkünde bulan kadına empati kurmasını sağlar.

4. Marlen Haushofer’in “Duvar” adlı eserinde kullanılan arketipler

Edebi bir eseri arketipsel yönüyle incelemek araştırmacı açısından; üzerinde derinlemesine durulması gereken bir duruma karşılık gelmektedir. Mitler de dâhil olmak üzere her eserin içerisinde arketiplere rastlamak mümkündür. Arketip eleştirisinde; eser içerisindeki arketiplerin gerekliliği aşikar olsa da “arketip eleştirisi yine de esas amacı bakımından esere dönüktür, çünkü eninde sonunda eseri açıklamak ister. Biçimci eleştiri gibi metne eğilerek orada yer alan öğelerin anlamını araştırır, ama bu, estetik yaşantıyı meydana getiren yapıyı ortaya çıkarmak için değil, çok eski çağlardan beri insanları etkileyen, onlarda derinlerden seslenen bir takım ölümsüz arketipleri ortaya çıkarmak için yapar. Edebiyat eserlerinde tekrarlanan bu arketipler, kişiler olabilir, imgeler olabilir, simgeler olabilir, durumlar ya da olay örgüleri olabilir” (Moran, 1994).

4.1. Anne arketipi

Jung, *Dört Arketip* adlı çalışmasında, anne arketipine genişçe yer verir ve anne arketipini birçok unsur ile temellendirir. Kişisel anne, büyükanne, üvey anne, kayınvalide, sütanne, dadı, bilge kadın, tanrıça gibi karakterler üzerinden anne arketipini örneklendiren Jung, kilise, üniversite, kent, gök, toprak, orman, deniz, akarsu gibi mekânlara da anne arketipini yükler. Ayrıca tarla, bahçe, kaya, mağara, kaynak, derin kuyu gibi yerleri ise doğum ve dölleme yeri olarak görür. Her türlü oyuk biçiminde tasvir edilmiş alan, Jung’a göre rahmin temsilidir. Fırın, tencere, inek tavşan ve her türlü yararlı hayvan anne arketipi ile ilişkilidir (Jung, 2005).

Jung, çocuk psike’si üzerinde etkili olanın kişisel anne değil de, anneye yansıtılan arketip olduğunun altını çizer. Anne arketipinin anneye mitolojik bir arka plan verdiğini, böyle ona otorite ve tanrısallık kattığından salık verir (Jung, 2005).

Jung’un anne arketipi, *Die Wand (Duvar)* adlı eserde dört karakter ekseninde şekillenir. İlki kadın karakterin kuzeni Luise, kadın karakterin kendisi, kadının çayırdaki bulunduğu inek Bella ve son olarak av köşküne ansızın gelen kedi, anne arketipi bağlamında ele alınmaya değerdir.

Kadın karakterin kuzeni olan Luise,- kendisi Hugo ile evli olmasına rağmen-önüne çıkan her erkek ile flört eden bir yapıya sahiptir. “[...] Biliyordum, soluğu köydeki meyhanede alacaklardı. Luise oduncularla ve köy delikanlılarıyla muhabbetten hoşlanıyordu, bu sinsi heriflerin ona kıs kıs gülebilecekleri hiçbir zaman aklına gelmiyordu” (Haushofer, 2008:21). Alıntidan hareket ile Luise’nin bu denli bir tutum takınması, Jung’un anne arketipi kapsamında alt başlık olarak verdiği *Eros’un aşırı gelişmesi* kavramına örnek teşkil eder. Jung, bu evrede yer alan kadınların romantik ve sansasyonel ilişkilere (Jung, 2005) açık olduğunu imler. Jung’a göre bu evrede yer alan kadınlar, annelerini kıskanır ve onlardan üstün olma çabası içerisinde girerler (Jung, 2005). Luise’nin eşi Hugo’yu umursamaksızın her erkekle flört etme arzusu, onun bilinçdışına yüklediği anne-kız rekabetinden kaynaklanır. Bu tür sansasyonel tavırlar-flört etmeye çalıştığı erkeklerin kendisine gülmesine rağmen- içerisinde olmak Luise’ye mutluluk verir. Luise’nin intikam almaya çalıştığı Hugo değildir. Bu tavırların esas nedeni, çok daha derinlerde gizlidir. Luise’nin annesi ile olan rekabetin işaretidir.

Anne arketipinin görüldüğü ikinci karakter, eserin başkarakteri olan kadındır. Kendisi iki yıldır dul olan artık yetişkin iki kız çocuğu olan bir kadındır. İki kız çocuğu sahip olması ile Jung’un kişisel anne kavramı dâhilindedir. Eserde dikkat edilmesi gereken nokta, kadın karakterin raporunda kızları ile ilgili yaptıkları yorumlarda, onları beş yaşında olarak hayal etmesidir: “Bugün çocuklarımı düşündüğümde, onları hep beş yaşında görüyorum ve bana, sanki daha o zamanlar yaşamımdan çıkmışlar gibi geliyor...”(Haushofer, 2008:46). Beş yaşından ergenliğe geçişte ve

nihayetinde neredeyse yetişkin olma aşamasında anne-kız olma arasındaki bağı tüketen kadın karakterin, "şehirde bıraktığım ve daha çok can sıkıcı, sevgisiz, kavgacı olan yeniyetmeler birden tamamen gerçekdışı olmuştu. Tuttuğum yas hiçbir zaman onlar için değildi, yıllar önceki çocuk halleri içindi"(Haushofer, 2008:46) açıklaması anne-kız arasında yaşanan rekabet ve çatışmayı temellendirir. Bunun altında yatan sebep, kadın karakterin artık kızları üzerinde tahakkümünün olmamasıdır. Bu denli bir karşılıklı yabancılaşma hissi, belki de tüm ebeveynler için kaçınılmaz sonudur. Kadın karakteri çayıra bulduğu inek için sarf ettiği "İneğin sahibi ve tutsağıydım ben. Ama ineği istememiş olsaydım bile, onu orada bırakmam mümkün değildi. Bana muhtaçtı"(Haushofer, 2008:40) cümle, artık kızları üzerinde otorite olamayan bir kadının yeniden sahip olma arzusunu ortaya çıkarır. Anne arketipi bilinçdışı düzleminde yer alır. Bu nedenle kadın karakterin Luchs'u, Bella'yı, kediyi bu denli sahiplenme güdüsü, onun bilinçdışında yer etmiş anne arketipinden ileri gelir.

Bir doğum ve döllenme yeri olan tarla, kadın karakterin çokça vakit geçirdiği bir alandır. Oraya tohum atması döllenmeye, mahsul alması ise doğuma karşılık gelir. Bu bağlamda kadın karakter, tarım ve bereket tanrıçası Demeter'i simgeler.

"Narin kemikli, Yuvarlak hatlı ve griye çalan kahverengi" (Haushofer, 2008:42) olan inek Bella, kadın cinsiyetinin estetik yönüne atıftır. Bella, süt vererek kadın karakterin ve kedinin karnını doyurması ve nihayetinde bir boğa doğurması anlamında anne arketipine örnektir.

Av köşküne aniden gelen kedi, anne arketipine örnek gösterilebilecek son karakterdir. Yavrularını doğurduktan sonra onları bir kenarda gizleyerek, annenin sahiplenici yönüne vurguda bulunur. "Kedi yüksek sesle hırıldıyordu ve kocaman nemli gözlerle gururlu ve mutlu bir halde başını kaldırmış bana bakıyordu" (Haushofer, 2008:75) cümlesi, dışının yaratma gücüne ve anne arketipinin tanrısallığına nüktede bulunur.

4.2. *Persona*

Persona, Jung'un Yeniden doğuş arketipi içerisinde telaffuz ettiği bir arketiptir. Jung, bireyin dünya ile arasındaki ilişkide sergilediği davranış biçimi ve dünya ile uyum sağlama sistemini persona arketipi ile özdeşleştirmektedir. Jung, her mesleğin kendine özgü bir personası olduğunu telaffuz eder. Persona, bireyin gerçekte olduğu şey değil, başkalarının ve kendisinin olduğunu düşündüğü şeydir. Sonuç olarak birey görüldüğü gibi olmaya isteklidir, çünkü personalar nakit parayla ödüllendirilir (Jung, 2005).

Bu bağlamda persona arketipi, bireyin habitus içerisinde yer edinebilmesi adına takındığı tavırların bütünüdür, taktıkları maskelerdir. Buna koşut olarak Oğuz Cebeci, personayı kişiliğin sosyal çevrede oynadığı rolle ilişkilendirir. Cebeci'ye göre persona, egonun istedikleri ile toplumun izin verdikleri arasındaki bir ara çözümdür (Cebeci, 2004).

Die Wand (Duvar) eserinde, persona arketipinin en göze çarpan karakterleri Hugo ve eşi Luise'dir. Karşılaştığı her erkek ile flört eden Luise'nin yaptıkları, kocası Hugo tarafından görmezden gelinir. Bunun altında yatan sebep; Hugo'nun, sağlıklı, kızıl saçlı (Haushofer, 2008:19) eşi ile iş ortaklarına karşı başarılı bir erkek rolü üstlenmek istemesidir. Luise'nin yaşam sevinci ve enerjisi, Hugo'nun nevrozlarını gizlemesi için bir maskedir. Ayrıca Hugo'nun aslında avdan hiç hoşlanmamasına rağmen bir av köşkü satın alması Hugo'nun nakit para ile ödüllendirdiği personasına karşılık gelmektedir.

Bir başka persona örneği ise; kadın karakterin eserin bir bölümünde özgürlükten bahsettiği cümlelerde görülür: “özgürlüğümüz çok zavallı bir halde. Herhalde kâğıt üstünden başka bir yerde var olmadı. Dış özgürlükten herhalde hiçbir zaman söz edilemezdi, ama içinde özgür olan bir insanı da hiç tanımadım. Ben de bu olguyu hiçbir zaman utandırıcı bulmadım. Her hayvan gibi bindirilen yükü taşımakta ve her hayvan gibi ölmekte onursuz bir yan göremiyorum” (Haushofer, 2008:77). Alıntı, aslında insanoğlunun var oluşundan bu yana özgürlük kavramı ile imtihanını gözler önüne serer. Habitus içerisinde içsel ya da dışsal olarak salt bir özgürlük alanı inşa etmek mümkün değildir. Kadın karakterin hayvanlar üzerinden yaptığı örneklendirmede olduğu gibi, birey yaşamı boyunca kendine biçilen rolleri tıpkı bir yük gibi taşımak zorundadır. Bu yükleri (ideal bir insan, iyi bir evlat, iyi bir eş vb.) ne kadar başarılı taşırsa, habitus içerisinde o oranda kendine yer edinir.

4.3. Anima

Jung, her insanın varlıksal görünümünün kendi cinsinden olduğunu vurgulamakla beraber (kadın cinsinin kadın görünümüne sahip olduğu, erkeğin erkek görünümüne sahip olduğu), her erkeğin gizil kadımsal dürtüler ile donatıldığını altını çizer. Bir erkeğin gölgesi yine erkek görünümünde olsa da, kişiliğinde dişil özellikler taşır. Jung, bu durumu anima arketipi ile açıklar. Bu bağlamda anima arketipi, erkeğe kodlanmış dişil yandır. *İnsan ve Sembolleri* adlı çalışmasında; annenin erkek üzerinde ne denli etkili olduğunu hatta erkekte bulunan anima (dişil) tarafın annenin karakteri ve aralarındaki ilişki ile biçimlendiğini belirtir. Anne-erkek çocuk arasındaki ilişki olumsuz ise, anima çoğunlukla depresiflik, hoşnutsuz ruh hali, alıngan davranışlar gibi reaksiyonlar gösterir. Diğer taraftan bu ilişki başarılı bir şekilde yürütülürse, erkeğin erkeksi yönünü güçlendirecek etkiler görülür (Jung, 2016).

Anne ile oğul arasında yaşanan ilişki, erkek bireyin kişilik gelişimi için son derece önemlidir. Bu ilişkinin olumlu ya da olumsuz tamamlanması, erkek bireyin gelecekte gösterdiği tutumları belirleyen birincil ölçütlerden biridir. Jung, *Dört Arketip* adlı çalışmasında bu ilişkiyi *oğulun anne kompleksi* alt başlığı altında irdeler. Olumlu etkiler arasında, erkekte feminen bir unsurun kesinlikle zarar vermediği gelişmiş bir estetik ve zevk özelliklerinin ortaya çıkmasıdır. Ayrıca dişil eş duyum yeteneği gelişen erkek birey, genellikle mükemmel düzeye çıkan öğretici kapasitesine sahip olur. Bu tür erkeklerde, son derece olumlu anlamda geçmişin tüm değerlerini sadakat ile koruyan bir tarih bilinci gelişir. Erkek birey, olumlu süre gelen anne ilişkisini sonucunda, sağlam bir iradeye sahip olur. Erkek ruhlarında zarıflık ile birlikte, karşı cins ile kurulan sağlam dostluk anlayışı fark edilir. Ayrıca Jung, Don Juanizm olarak da adlandırdığı kavram ile anne-oğul ilişkisine göndermede bulunur. Anima unsuru, erkeğin cinsel partner seçiminde son derece önemlidir. Nitekim bir erkeğin ilk karşılaştığı dişil varlık, annesidir. Erkek bu evrede her kadında “anne”sinin izlerini arar. Bu duruma karşıt olarak, olumsuz gelişen ilişki sonrasında nevrozlar, rahatsızlıklar ve eşcinsellik ortaya çıkmaktadır (Jung, 2005).

Die Wand (Duvar) adlı eserde anima arketipinin etkileri, açıkça Luise’nin kocası Hugo Rüttinger’de görülmektedir. Oldukça varlıklı olan Hugo, zenginliğini bir kazan fabrikasına borçludur. Sahibi olduğu fabrikasında, çok özel kazanlar üretir ve bu kazanlar eşsizdir. Bu durum Hugo’nun işini ne denli önemseydiğini göstermektedir. İş bilincine sahip olması, onun anima yönünün olumlu sonucudur. Kazan üretimindeki titizliği ve zarafeti, onu başarıya ulaştırmıştır. Aynı zamanda tutkulu bir koleksiyoncu olması, onun arşivleme yönüne vurgu yapmaktadır.

Eserde olumlu yanlarından daha baskın olarak, Hugo’nun olumsuz özellikleri vurgulanır. Kadın karakter kuzeninin kocası için, “hastalık hastası”(Haushofer, 2008:18) tabirini kullanır.

"Hugo o kadar varlıklıydı ki, kendine çok özel bir şey satın almak zorundaydı. O da kendine avlanmayı satın aldı. Aynı şekilde yarış atları ya da yat satın alabilirdi. Ama Hugo atlardan korkuyordu, bir gemiye ayak basar basmaz da midesi bulanıyordu" (Haushofer, 2008:18). Alıntından da anlaşılacağı üzere, Hugo korkuları olan bir karakterdir. At ve gemi korkusu, onun ayakları yere sağlam basmak isteyen, güvensiz ruh halinin yansımasıdır. At korkusu, Hugo'nun dişil yanına göndermede bulunmaktadır. Nitekim at, erkek kimliği ile özdeşleştirilen, eril tahakküme hapsedilen bir kavramdır. Türk kültüründe iyi at sürmek, yiğitliğin başlıca unsurlarındandır. Ata duyulan korku, dişil yanın baskınlığını göstermektedir.

Hugo'nun dişil yanı sadece at korkusu ile sınırlı değildir. Hastalıktan korkan, çekingen, çıtkırıldım yapısı ile kadın karakter tarafından şu şekilde resmedilmektedir: "Hugo sağlığı için hastalık derecesinde endişe ediyordu; o zamanlar bunu pek anlayamıyordum, çünkü onun yaşamı bir süre avından ibaretti ve tek zevki güneşte biraz kestirmekti. Çok çıtkırıldım ve işindeki çalışkanlığının dışında (bunun öyle olduğunu varsaymak zorundayım), küçük bir çocuk gibi korkaktı. Eksiksizliğe ve düzenliliğe büyük bir tutkusu vardı ve her zaman iki diş fırçasıyla seyahat ederdi. Gündelik eşyaların hepsinden onda birden fazla vardı; bu ona güven veriyor gibiydi. Onun dışında oldukça bilgili, görgülü ve kötü bir iskambil oyuncusuydu" (Haushofer, 2008:19). Çıtkırıldım ve korkak olması, onun Jung'un tabiri ile oğulda anne kompleksini tam olarak sağlıklı bir şekilde atlatamadığını gösterir ve "cesur, saplantılara ve tembelliğe muhalif"(Jung, 2005) olan olumlu etkilerden uzakta bir portre çizer.

Karşısına çıkan her erkekle flört eden karısına karşı gösterdiği umursamaz tutum, Hugo'nun erkekten çok dişil yönünün baskın olmasına başka bir örnektir. Erkek birey doğası gereği, ilk dişil partneri annesi ve kendisine seçtiği eşini, başka erkekler ile paylaşamaz. Buna koşturarak, Hugo'nun eşinin flörtüz yönünü umursamaması, belki de gizli bir eşcinsellik dürtüsünün sonucuna karşılık gelmektedir.

4.4. *Animus*

Animus arketipi ise, animaya benzer özellikler taşır ve ana merkeze kadın bireyi oturtur. Animus, kadın bireyin kişiliğinde yer alan eril dürtüdür. Animusun anne ile ilişkilendirilmesinden farklı olarak, animus arketipinde hem annenin hem de babanın izleri görülmektedir. Frieda Fordham, erkeğin kolektif imajının bir kadına miras kaldığından dem vurur. Animus, bir kadının erkekler ile kurduğu ilişkiler ve deneyimler sonucu ortaya çıkmaktadır ve içerisindeki gizli erkeksi kökene karşılık gelmektedir (Fordham, 2015).

Animusun olumsuz yanları erkek üzerinde iktidar kurmaya çalışan baskın kadın karakteri olarak ortaya çıksa da, olumlu yönleri habitus açısından yararlıdır. Nitekim cesaret ve girişim gibi eril özellikler ile kadın birey, yaratıcı fikirler geliştirir. Animus, toplumsal açıdan tehdit oluşturabilecek zamanlarda (savaş, kıtlık gibi) erkeklerin oluşturduğu boşlukta, kadınların onların yapabilecekleri görevleri başarılı bir şekilde yerine getirmeleri yönü ile pragmatiktir (Fordham, 2015).

Die Wand'da (Duvar), kadın karakterdeki eril dürtünün ortaya çıkışı, felaketin olması ile eş zamanlıdır. Herkesin yok olduğu (dondduğu) bir dünyada tek başına kalan kadın karakter, yeni yaşamında kendini hayatta tutacak fikirler geliştirmeye başlar. Av köşkünün dizayn eder, ineğinin hayatta kalması için ahır düzenler, kışın yakmak için odun keser, istemese de Hugo'nun av tüfeği ile geyik avlar, patates ve fasulye yetiştirir. Tüm bunların erkeklerin yaptığı işler olarak görülmesi yargısına karşın, kadın karakterin ortaya çıkardığı eril dürtü sayesinde başarılı bir şekilde yerine getirilir.

Kadın karakterdeki animus yan, onun daha akılcı kararlar vermesini sağlar. Hayatta kalmak için odunu, Hugo'nun nükleer bir savaş çıkmasına karşın biriktirdiği erzakı, ateş yapmak için kibriti, kusursuz bir şekilde kullanır. Nitekim tüm dünyada hayatta kalan tek insan olması, duygusal yönü ağır basan her kadın için içinden çıkılmaz bir durumdur. Bu bağlamda kadın karakter animus yanının da katkısı ile muazzam bir cesaret örneği gösterir.

Bu duruma ek olarak, ansızın ortaya çıkan ve boğa ile Luchs'u öldüren esrarengiz adam karşısında da yine büyük bir cesaret örneği gösterir. Adamla tıpkı bir erkekmişçesine savaşıyor ve nihayetinde tekinsiz rakibini öldürür.

4.5. Yalnız kadın arketipi

Ayşe Arzu Korucu, *Rider Haggard'ın Romanlarına Arketipsel Bir Yaklaşım: She, Ayesha: The Return Of She, Wisdom's Daughter ve She And Allan* adlı doktora tez çalışmasında yalnız kadın arketipinden bahseder ve Ayşe Lahur Kirtunç'un *Sözcükler Meleği: Marge Piercy ve İlkörneksel Elestiri* adlı çalışmasında yer alan “Yalnız kadın ilkörneklelerinde sıkça rastlanan bir başka özellik de, bu kişilerin tipik kadın yaftalarının ve tiplerinin ötesine geçmiş ve cinsellik üstü bir insanlık aşamasına erişmiş olmalarıdır. Bu onların cinsellikle hiç ilgisi olmadığı anlamına gelmez. Ancak onların kişilikleri toplumun onayladığı dışı kalıplarının üstüne çıkmış, insan olmaları birinci planda, kadın olmaları ikinci planda kalmıştır” (Kirtunç, 1994; Akt. Korucu, 2006) şeklindeki alıntıya yer verir.

Alıntıda yer alan yalnız kadın arketipi, tam olarak *Die Wand (Duvar)* eserindeki kadın karaktere karşılık gelir. Öyle ki kadın karakter “birden, ilk patatesler ortaya çıktığında, vahşi arzularım beni terk etti ve taze meyvenin, çikolatanın ve buzlu kahvenin tadının nasıl olduğunu unuttum” (Haushofer, 2008:59) diyebilecek kadar vahşi dürtülerini terk etmiştir. Terk ettiği yalnızca beslenme ile ilgili vahşi arzuları değildir. Eser boyunca cinsel anlamda bir arzuya değinilmez. Kadın karakter, av köşkü gibi erilliğin yoğun olduğu bir ortamda, kadın kimliğini yitirir. İyi beslenme ve cinsellik gibi arzuların çok uzakta cinsiyetsiz bir bireye dönüşür. Bu yönüyle eserin kadın karakteri, yalnız kadın arketipine bir örnektir.

Kadın karakterin bir bölgeye sıkışıp kalmış olarak resmedildiği yalnız bir kadın imajı, çağdaş anlamda yazılmış bir “Robinson öyküsü” olmaktan çok daha ötede bir anlam içerir. Nitekim Robinson Crusoe, uygarlıktan ayrılma, doğada hayatta kalmayı başarma ve ardından olgunlaşmış olarak yine uygarlığa geri dönmeye dayanan bir olay olgusuna dayanır. *Die Wand*'da (*Duvar*), daha eserin başından itibaren olan şey; kadın karakterin uygarlığa geri dönüşünün mümkün olmayacağıdır. Kadının içinde bulunduğu dar bölgenin dışında tüm dünya olduğu gibi donup kalmıştır ve artık geri dönebilecek bir uygarlık yoktur. Dahası kadın karakter bu durumun farkındadır. Eser içerisinde yer alan anlatılar, bir kadın Robinson Crusoe'nun hayatta kalma çabalarına indirgenemeyeceğinin altını çizer. Özellikle bir kadının iç hesaplaşmaları aracılığıyla ortaya konulan modern insanın (ölüm) korkuları, yalnızlığı, sevgisizliği, nefreti ve kadın-erkek ilişkisi (ve farkı), bu romanı modern insanın doğal ortamda yaşayabilmesinin öyküsü olmanın çok daha ötesinde bulunduğunu gösterir (Kayaoğlu, 2012). Bu bağlamda, kadın karakter duvar ile çevrilmiş bir alanda mahsur kalmanın ötesinde, duvarın ardında yeni bir kimlik kazanır. Okunanlar bir kadının yalnızca av köşkünde yaptığı işler değildir; aksine bir kadının varoluşsal sancılarıdır. Yalnız bir kadına evrilme yolundaki çabasıdır.

4.6. Yeniden doğuş

Yeniden doğuş arketipi, Jung'un özellikle üzerinde durduğu ve insanlığın ilki ifadelerinden bir olarak nitelendirdiği bir kavramdır. Jung, yeniden doğuşun da arasında olduğu duyüotesi ile ilgili tüm ifadelerde mutlaka arketiplerin etkili olduğu görüşünü savunur. Jung'a göre bu ifadeler psişik deneyimlerden kaynaklanır ve metafizik ve felsefi önemlerini aşkın olarak psikolojik açıdan incelenmelidir. Yeniden doğuş, yok olup sonra yeniden varlık bulmanın ötesinde yenilenme, tazelenme arketipidir. Yeniden doğuşta, yenilenen kişiliğin özü deformasyona uğramaz, sadece bazı kısımları iyileşir, güçlenir ve düzelir. Varlık değişmez, aksine yenilenir. (Jung, 2005).

Dire Wand (Duvar) adlı eserde kadın karakterin felaketin yaşandığı gecenin sabahında yaşadığı şey tam da yeniden bir doğuştur. Kadın karakter çok da aşına olmadığı bir ortamda, tek başına verdiği yaşam mücadelesi içerisinde kendi varlığını yeniler. Daha dingin, daha iyileşmiş ve umut dolu bir ruh haline bürünür. "Daha fazla yardım beklememen gerektiğini kendime nihayet söylemem gerektiğinde bile bu saçma umut içimde kaldı; her türlü mantığa ve kendi inanışına aykırı bir umut" (Haushofer, 2008:45). Alıntı, aslında kadın karakterin mantık ve inanç gibi varlıksal özünün korunduğunu, fakat daha önceleri belki de bu olay karşısında hemen yitirebileceği umudunun devam ettiğini vurgular. Bu, yenilenen bir kişiliğin yeniden doğuşudur.

"Daha bugün, bir zamanlar olduğum insan değilim. Hangi yöne doğru gittiğimi nereden bileyim? Belki kendimden artık bunu fark etmeyeceğim kadar uzaklaşmışımdır" (Haushofer, 2008:50). Cümle, kadın karakterin eskiden olduğu kişiden çok uzakta, bambaşka bir kişiliğe büründüğünün altını çizer. Kendinden uzaklaşma bir yok oluş değildir, aksine yenilenme, tazelenmedir.

4.7. Dönüşüm

Jung, dönüşüm sürecini açıklarken, *Yedi Uyurlar* efsanesinden örnek verir. Efsane, bir mağarada uyuyan ve tam 309 yıl uyuduktan sonra uyanan yedi kişiden bahseder. Jung, bu efsanenin anlamını "her kim mağaraya, yani herkesin kendi içinde taşıdığı mağaraya ya da bilincin dışındaki karanlığa girerse, kendini önce bilinçdışı bir dönüşüm sürecinin içinde bulur. Bilinçdışına girmesi, bilinci ile bilinçdışının içerikleri arasında bir bağ kurmasını sağlar. Bunun sonucunda, kişiliğinde olumlu ya da olumsuz anlamda kökten bir değişim olabilir. Dönüşüm genellikle, yaşam süresinin uzaması ya da ölümsüzlüğe adaylık olarak yorumlanır" (Jung, 2005) şeklinde açıklar. Buna koşut olarak, *Die Wand (Duvar)* adlı eserde, Yedi Uyurlar efsanesi ile çağdaştırılabilecek bir durum söz konusudur. Duvarın ardında kalan herkes olduğu yerde donmuştur. Sanki uyurcasına felaketin yaşandığı o an içerisinde ne yapıyorlarsa o biçimde kalmışlardır. Yeniden uyanabilecekleri bir muamma olsa da yine de efsane ile aralarında benzerlikler mevcuttur. Kadın karakter ise duvarın belirlediği diğer tarafta bir anlamda şeffaf mağarasında yeniden doğmuştur. Üstelik kendi için "bir zamanlar, duvar henüz yaşamıma girmeden önce, olduğum o kadını düşündüğümde kendimi onda göremiyorum" (Haushofer, 2008:50) diyebilecek kadar köklü bir değişim yaşamıştır.

4.8. Öznel dönüşüm

Öznel dönüşüm, kişilik dönüşümlerinin açıkça yaşandığı evrelerdir. Her birey, yaşam süreci boyunca en az bir kez bile olsa, kişilik dönüşümleri geçirmiştir. Bu olumlu ya da olumsuz anlamda olabilir. Hayata dair yeni kararlar, zaman içerisinde esnetilebilen karakter özellikleri öznel dönüşüme örnek teşkil eder.

4.8.1. Çoğalma anlamında dönüşüm

Jung, *Öznel Dönüşüm* başlığı altında *çoğalma anlamında dönüşüm* adını verdiği bir alt başlık açar ve insanın başlangıcında oluşturduğu kişiliğinin daha sonra edindiği kişilik özelliklerinden genellikle farklı olduğundan dem vurur. Buna ek olarak, bireyin yaşamının ilk yarısında kişiliğin çoğalmasının ya da değişmesinin mümkün olabileceğini imler. Bu değişimi dış etkenlere bağlayan Jung, dışarıdan gelen yeni yaşam içeriklerinin benimsenmesi suretiyle kişilikte önemli ölçüde zenginleşme olabileceğini vurgular (Jung, 2005).

Eserde kadın karakter, etrafta yaşadığı bir keşif sırasında kendi kendine eski hayatını sorular ve "uzun dönüş yolu boyunca eski yaşamımı düşündüm ve onu her yönden yetersiz buldum. İstedğim her şeyin azına ulaşmışım ve ulaştıklarımı artık ben istememişim" (Haushofer, 2008:65) şeklinde bir iç hesaplaşmaya girer. Alıntı, kadın karakterin eski yaşamındaki yetersizliğin bilincine varmasının altını çizer. Yeni yaşamında hissettiği doyum ve dönüştüğü yeni yaşamında hissettiği zenginlik, eski ile yeni arasında karşılaştırma yapmasına olanak verir. Nitekim bir bireyin eski yaşamını sorgulayabilmesi için, ondan tamamen soyutlanması gerekmektedir.

5. Sonuç

Marlen Haushofer, *Die Wand (Duvar)* adını verdiği eserinde, tüm insanlığın yok olduğu bir felaketten sonra tek başına kalan bir kadının hayatta kalma savaşını, çıkmazlarını, umutlarını gözler önüne serer ve okur kendisini, kadın ile birlikte bir yaşam mücadelesi içerisinde bulur. Kadını diğer yerleşim yerlerinden ayıran soğuk ve saydam duvar, öyle gerçekçi anlatılmıştır ki, okur duvarın nasıl olabileceği konusunda tereddütte düşmez; aksine duvarın ağırlığını tüm hücrelerine kadar hisseder. Çalışmanın arketip kavramı açından ele alınmasının en önemli nedeni, eserin anne arketipi, persona, anima, animus, yalnız kadın, yeniden doğuş, dönüşüm arketipleri ile bezenmiş olmasıdır.

Eser, sade bir anlatım diline sahip, çok az gerilimin olduğu, gündelik işlerin ayrıntılı bir biçimde resmedildiği ölçüde durağan, ama aynı oranda ilginç, çarpıcı, alışılmıştın dışında bir eser olma özelliği taşır. Kadın karakterin kimliksizliği, zamanın belirsizliği tesadüfi değildir. Eser, modern zamanda -saydam bir duvarla örülü olmasa da- yaşayan her insanın kendi kıyametinin kullanım kılavuzu görevindedir. Nitekim günümüz toplumunda her insan kendi yalnızlığı ile sınılanmış ya da sınılanacaktır. Okura düşen görev, koltuğuna yaslanıp bu yalnızlık senfonisinin tadını çıkarmak olacaktır.

Kaynakça

- Bahadır, A. (2010). *Jung ve Din*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Bascom, W. R. (2003). Folklorun Biçimleri: Nesir Anlatılar. R. Nur Aktaş vd (Çev.). *Millî Folklor*, 8 (59), 76-95.
- Cebeci, O. (2004). *Psikanalitik Edebiyat Kuramı*. 1. Baskı, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Fordham, F. (2015). *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*. Aslan Yalçınar (Çev.). 9. Baskı, İstanbul: Say Yayınları.
- Frei Gerlach, F. (1998). *Schrift und Geschlecht: Feministische Entwürfe und Lektüren von Marlen Haushofer, Ingeborg Bachmann und Anne Duden*. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH & Co KG.
- Freud, S. (2007). *Sanat ve Sanatçılar Üzerine*. Kamuran Şipal (Çev.). 4. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Haushofer, M. (2004). *Die Wand*. Berlin: Ullstein Buchverlage GmbH.

Kırgız Ş. (2018). Marlen Haushofer'in "Die Wand (Duvar)" adlı eseri üzerine arketipsel bir çalışma. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 4(4), 629-644.

- Haushofer, M. (2008). *Duvar*. Ersel Kayaoğlu (Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Jacobi, J. (2002). *C.G. Jung Psikolojisi*. Mehmet Arap (Çev.). Ankara: İlhan Yayınevi.
- Jung, C. G. (1997). *Analitik Psikoloji*. Ender Gürol (Çev.). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Jung, C. G. (2005). *Dört Arketip*. Zehra A. Yılmaz (Çev.). İkinci Basım, İstanbul: Metis Yayınları.
- Jung, C.G. (2016). *İnsan ve Sembolleri*. Hatice Mukaddes İlgün (Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Kayaoğlu, E. (2012). "Tamamen sıradan bir hikaye." – Marlen Haushofer ve Sıradışı Romanı Die Wand. *Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 0 (15), 25-43.
- Knapp, G. P., Labrousse G., Visser, A. (1995). *1945-1995, fünfzig Jahre deutschsprachige Literatur in Aspekten*. Amsterdam-Atlanta: Editions Rodopi B.V.
- Korucu, A.A. (2006). *Rider Haggard'ın Romanlarına Arketipsel Bir Yaklaşım: She, Ayesha: The Return Of She, Wisdom's Daughter ve She And Allan*. Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lahur Kırtunç, A. (1994). *Sözcükler Meleği: Marge Piercy ve İlkörneksel Elestiri*. İzmir: İleri Kitabevi Yayınları; Akt. Korucu, A.A. (2006). *Rider Haggard'ın Romanlarına Arketipsel Bir Yaklaşım: She, Ayesha: The Return Of She, Wisdom's Daughter ve She And Allan*. Doktora Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Moran, B. (1994). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: Cem Yayınları.
- Morrien, R. (1996). *Weibliches Textbegehren bei Ingeborg Bachmann, Marlen Haushofer und Unica Zürn*. Würzburg: Verlag Königshausen & Neumann.
- Sambur, B. (2005). *Bireyselleşme Yolu-Jung'un Psikoloji Teorisi*. Ankara: Elis Yayınları.
- Serrican, E. (2015). Carl Gustav Jung'un Analitik Psikoloji Kuramındaki Arketip Kavramının Edebiyata Yansımaları. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(4), 1205-1215.
- Uğurlu, S.B. (2008). Çağdaş Türk Edebiyatında Şahmeran İmgesi: Arketipsel Bir Yaklaşım. 38. *Icanas (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) Kitabı*, IV Cilt, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 5/4, 1691-1719.
- Zengin, B. (2016). *Feminist Edebiyat Biliminin Temelleri ve Almanya'daki Yansımaları*. Sivas: Dilek Ofset Matbaacılık.

Extended abstract in English

It is an indisputable fact that literature is in interaction with other branches of science, and that this interdisciplinary interaction greatly enriches literary works. Because of this rich blend, literature is tightly bound to many disciplines. This study focuses on a concept that corresponds both to literature and to psychology.

The Australian author Marlen Haushofer has had an important place in German literature – especially in women’s literature – from the height of the feminist movement in the 1970s to the present day.

Haushofer has been one of the most read female authors, during and after the seventies for a number of reasons: her uncomplicated language, her placement of daily tasks, housework and motherhood in the center of her work, and her plain narrative style. Haushofer’s effectiveness as a writer that successfully represents the female tradition in her work is certainly due to her own experience as a homemaker with two children, who also serves as an assistant to her dentist husband. The author reflects her own social life and environment in her work.

In her novel *Die Wand (The Wall)*, published in 1963, Haushofer places a middle-aged woman in the center of the narrative. This central character, who also serves as the narrator, stays with her cousin and her cousin’s husband as a guest, for a few days at their hunting lodge in the Alps. The turning point of the novel is the morning of a night that the cousin and her husband go out. The character wakes up to find the couple gone, and herself in an extraordinary adventure where she is stuck in a world where she is the only occupant. The only thing separating the character from the rest of the world is a clear, glass wall.

The only comfort the character finds in the days passed in solitude are the animals (a dog, a cat and a cow) and the diary she keeps. In this regard, Marlen Haushofer’s *Die Wand* is the symphony of a woman’s solitude.

In this study, the text has been examined through the framework of Carl Gustav Jung’s concept of archetype. A student of Freud and the founder of analytical psychology; Jung is more interested in the unconscious mind rather than the range of awareness. According to Jung, each individual is born with a cultural heritage coded within themselves. Whether or not the individual is aware of it, they are permeated with these codes that are impossible to remove.

Jung, defines this heritage, that exists in the range of collective unconscious as the archetype (the first example). This concept, which according to Jung is inherited from Plato, is related to the collective unconscious. Thus, archetypes correspond to shared images that are recognizable for all of humanity.

A point that needs to be kept in mind is that archetypes are not conscious. Jung argues that contrary to the concept of Tabula Rosa, every individual is born with archetypal images. These images, which named as archetypes, and which are the main component of all myths carry a significant place in the individual’s social life.

This study examines the concept of archetype using the novel *Die Wand (The Wall)* by the Australian author Marlen Haushofer as a point of reference. With the aid of psychology, which can function as a tool for decoding literary texts, and the hidden messages placed into the text by the author will be attempted to be revealed with the use of archetypal analysis. The main reason for this choice of methodology is the prevalent use of natural archetypes in the novel.

In her novel, *Die Wand (The Wall)*, Marlen Haushofer portrays the process of survival, with all its struggles, despairs, and hopes through the eyes of a woman who finds herself as the lone survivor after a disaster that has separated her from the rest of humanity. The novel is written so that the reader finds themselves giving the same fight for survival alongside the main character. The cold, transparent wall separating the character from the rest of humanity is described with such realism that the reader does not doubt possibility of its existence; on the contrary they feel the full weight of the wall down to their bones. The reason that the novel has been analyzed using the archetype concept, is that archetypes such as the mother, the persona, the anima, the animus, the lone woman, the rebirth, and the transformation are spread-out through the novel.

While the novel is interesting, striking and unconventional, it is also a subdued text, with an uncomplicated narrative style, where daily tasks are described in detail, and the tension levels are relatively low. The identity of the main character and the period she lives in have been kept ambiguous by design. The novel serves as the modern person's guidebook for surviving their personal apocalypse, whether they are trapped behind a transparent wall or not. It is true for the contemporary individual as well that we all either have been or will be tested with our own loneliness. The task that befalls the reader is to sit back and enjoy this symphony of loneliness.